

जाहिरातींचे दर.
हालील पण्यावर चौकशी
करावी
स्यवस्थापक, अर्थ,
'दुर्गाधिवास', पुणे

अर्थ

वर्गणीचे दर.
वार्षिक वर्गणी
रु ४
(टपाल इशाल माफ)
किरकोळ अकास
एक आणा

'अर्थ एव प्रधान' इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।

—कौटिलीय अर्थशास्त्र.

संपादक—प्रो. वा. गो. काळे.

वर्ष ३

पुणे, बुधवार, तारीख २५ ऑगस्ट, १९३७

अंक ३४

दि गुड-वुडल

ऑशुअरन्स कंपनी लि.

पोस्ट : मिरज मिशन हॉस्पिटल

विमेदारास

भरपूर सवलती

माफक हसे

ठिकठिकाणी एजटस नेमणे आहेत

पत्रव्यवहार करावा

हेड ऑफिस : कुपवाड, जि. सातारा,

मॅनेजिंग डायरेक्टर

दि साऊंड बँकिंग कॉर्पोरेशन लि.

[स्थापना सन १९३५]

९३।१ लक्ष्मीरोड, पुणे शहर

कामाची वेळ —

दररोज सकाळी १० ते ३, शनिवारी १० ते १

चाळू ठेवी द सा द शें २ टक्के व्याजांनं स्वीकारल्या जातात

सेविंग बँक ठेवीवर द सा द शें ३ टक्के व्याज दिलें जातें

मुदतीच्या ठेवी ३ महिन्यापासून ३ वर्षपर्यंत स्वीकारल्या जातात व्याजाचे दरांबद्दल थ्रिकेकडे चौकशी करावी.

क. सौ. चो. चांदी, सरकारी गे. वगैरे तारणावर रकमा दिल्या जातात.

मॅनेजिंग एजंटस

स्वल्प व्याजांनं कर्ज मिळवा

स्वदेशी धंद्यांना उत्तेजन देऊन त्यांची योग्य जोपासना करण्यास व स्वतःच्याहि फायद्यासाठी कपनीचं लोन सर्टिफिकेट घेण्यास आजच रु २५, किंवा प्रथम ६०८ व दरमहा ३ प्रमाणे पुढे १८ भरून १०० ते ५००० कर्ज, अगर कर्ज नको असल्यास रु ५ ते १०० रोख मिळवा तसेच स्पेशल लोन घेऊन निकडीच्या गरजा भागवा या इन्व्हेस्टमेंटमध्ये रोख रकमा मिळविणे किती फायद्याचें होईल याचाहि विचार करा भास्पेक्टस व एजन्सीसाठी २ आण्याची निकिट पाठवून लिहा अगर भेटा

दि हिंदुस्थान इंडस्ट्रियल कंपनी, लि.

हेड ऑफिस:—गिरगांव, भुयई

ब्रॅच — लक्ष्मी रोड, काकाकुवा मॅन्शन समोर, पुणे न २

पहिली बक्षिसाची वाटणी एक हजार रुपयांची
ता २०-६-३७ ला झाली

थेवे थेवे तळ साचे

आयुष्यातील नानाविध 'कल्पतरू बाँड'
आपत्तीशीं तोंड देण्यास

खरेदी करा

फक्त रु १३०८

पुन्हां हस्ता नाही

बक्षिसाची वाटणी दरसाल

एका बाँडची मुदत २० वर्षे

— प्रॉव्हिडंट विमा —

डॉक्टरी तपासणी नाही जास्तीत जास्त मिळणारी रक्कम रु ५००
मासिक रक्कम ०८ ते रु २ फायदेशीर एक रक्कम विमा पॉलिसी

माहिती मागवा, अगर आमचे एजटास विचारा

धी महाराष्ट्र इन्शुरन्स कं. लि.

कराड

जि सातारा

RELIABLE STENOGRAPHERS
AND TYPISTS

ON TEMPORARY & PERMANENT CONTRACTS

Apply—MARATHI KENDRA,

10 BUDHWAR, POONA 2

विविध माहिती

जंतुनाशक रंग

गिरण्या, कारखाने व कामकाजाच्या कचेऱ्या ह्यांस वेळोवेळ रंग देण्यातील हेतु स्वच्छता हा असतो. ताज्या रंगामध्ये जंतूचा नाश करण्याची शक्ति असते, असे आता आढळून आले आहे. तथापि, हा गुण रंग दिल्यापासून काही आठवड्यांचे अवधीत नाहीसा होतो. जुन्यामध्ये जंतुनाशकत्व मोठ्या प्रमाणांत असते. तेलाच्या रंगातही हा गुण आणण्याचा शास्त्रज्ञांचा यत्न चालू आहे. न्यूयॉर्क येथील एका रसायनवेद्याने जंतुनाशकत्व कायम टिकविणारे रंग शोधून काढले आहेत. ह्या शोधाचा व्यावहारिक उपयोग मोठ्या प्रमाणावर केला जाण्याचा बराच संभव आहे.

विक्रमशाली गाईचा पुतळा

कॅनडा देशातील एका गाईने दुग्धवैपुल्याचे बाबतीत सर्व जगांत पहिल्या प्रतीचा मान मिळवला होता हा विक्रमाचे स्मारक म्हणून त्या गाईचा भव्य पुतळा उभारण्यात आला आहे आणि तो विजेच्या सहाय्याने पूर्ण प्रकाशित होईल अशीही व्यवस्था करण्यात आली आहे. स्मारकाचे महत्त्व लक्षात घेऊन ऑटारिओ प्रांताचे लेफ्टिनेंट गव्हर्नर ह्यांनी पुतळ्याचे अनावरण समारंभाने केले. पुतळ्याच्या सर्वासाठी एका सार्वजनिक सस्थेने तेरा हजार रुपये मंजूर केले होते.

मागाची संख्या

कपाशीचे कापड विणणाऱ्या जगातील एकूण यांत्रिक मागात गेल्या वर्षी १०३ हजारानी भर पडून त्याची संख्या ३०३ लक्ष इतकी झाली.

बंगालमधील कपास-कापडाचे उत्पादन व खप

बंगालमध्ये दरसाल सुमारे १५ कोटि रुपयाचे कपास-कापड स्वपते, त्यापैकी फक्त एक दशांश कापड त्या प्रांतात तयार होते. बाकीचे बाहेरून येते.

अॅबिसिनियांत वसाहत स्थापण्याचा इटलीचा पद्धतशीर प्रयत्न

अॅबिसिनिया देशास आपल्या साम्राज्यात सामील करून घेतल्यानंतर तेथे वसाहत करण्याचा पद्धतशीर प्रयत्न मुसोलिनीने चालविला आहे. त्या देशात जाऊन स्थायीक होण्यास योग्य अशा स्त्रियास विशेष प्रकारचे शिक्षण देण्यात येत आहे. इटलीच्या साम्राज्याविषयी त्याचे मनांत आदर उत्पन्न करून स्वतःच्या वशाविषयी अभिमान जागृत करण्याची मुसोलिनीची खटपट आहे. २८ ऑक्टोबरचे सुमारास सुमारे ४०० पुरुष वसाहतवाल्यांची टोळी अॅबिसिनियाकडे रवाना होईल. काही वर्षांच्या अनुभवानंतर, त्यांतील लायक लोकांस प्रत्येकी ८० ते १२५ एकर जमीन बक्षीस मिळेल व त्यांच्या कुटुंबासहि तिकडे जाता येईल. दोन वर्षेपर्यंत इटालियन स्त्रियास अॅबिसिनियांत पाठविले जाणार नाही.

जुन्या लोखंडाचे सोने !

पोलादाच्या बनावटीत जुन्या, मोढक्या-तोढक्या लोखंडाची आवश्यकता असते, ही गोष्ट सुप्रसिद्धच आहे. ग्रेटब्रिटनमध्ये १९३६ साली जेवढे पोलाद तयार करण्यांत आले, त्यातील प्रत्येक टनचे (२० हॅट्टेडवेट) उत्पादनांत १०.६७ हॅट्टेडवेट पोलादाचे तुकडे व १०.६ हॅट्टेडवेट ओतीव लोखंडाचे तुकडे सची पडले. युरोपातील बहुतेक सर्व देशांनी मोढक्या-तोढक्या लोखंडाचे व पोलादाचे निर्गतीस बंदी केली आहे.

मोटारीच्या स्पर्धेस तोंड देण्याकरिता बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वेची पूर्वतयारी

मोटारीच्या स्पर्धेस तोंड देण्याकरिता रेल्वेजनी स्वतःच्या मोटारी चालवाव्या, असे वेजवुड कमिटीने सुचविले आहे. हा व्यवहार हाती घेण्यापूर्वी बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वेच्या स्थापना-कायद्यांत दुरुस्ती करावी लागेल व त्या बाबतचा मसुदा भागीदारापुढे लवकरच ठेवण्यात येईल, असे रेल्वे कंपनीचे अध्यक्ष, मेजर ए. डी. जी. शेले, ह्यांनी कंपनीच्या सभेत नुकतेच सांगितले.

तुरुगातील कैद्यांची शिरमणती

दि इंटरनॅशनल पीनल अँड पेनिटेन्शियरी कमिशन ह्या सस्थेकडे जगातील सर्व देशामधील तुरुगवासी कैद्यांची सानेसुमारी करण्याचे काम राष्ट्रसंघाने दिले आहे. ८८ देशाविषयी माहिती आतापर्यंत जमा झाली आहे. त्या सर्वांमध्ये दरलक्ष लोकसंख्येची कैद्यांच्या पडणाऱ्या संख्येचे प्रमाणांत ग्रेट ब्रिटनचा अनुक्रम खाली लागतो. इंग्लंडमध्ये एक लक्ष लोकांपैकी ३० जण कैदखान्यांत आहेत, जर्मनीत हे प्रमाण १५७ इतके पडते.

वसाहतींशी होणारा व्यापार

पाश्चात्य राष्ट्रांची आफ्रिका व एशिया खंडांतील त्यांच्या वसाहतींशी होणारी व्यापारी देवघेव जगातील एकूण आंतरराष्ट्रीय व्यापाराच्या आठव्या हिशशाइतकी आहे

वसाहतींची लोकसख्या

प्रबल राष्ट्रांच्या सत्तेसाली असलेल्या वसाहतींची एकूण लोकसख्या २६ कोटि आहे.

सूचक-प्रदर्शन

भिन्न-भिन्न जातींच्या व रंगांच्या उंदरांचे एक प्रदर्शन इंग्लंडमध्ये नुकतेच भरवण्यात आले होते. उंदीर पाळण्याचा शोक त्या देशांत अनेक स्त्रियास असून तो क्फायतशीरही होतो.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे पुरवणी परीक्षा.

(प्रवेश, प्रथम, मध्यम, उपात्य व विशारद परीक्षा)

अर्ज पाठविण्याची तारीख

१५-९-३७

परीक्षांची सुरवात

११-१०-३७

ट्रेझरी बिलांवर ६ आणि ११ पै व्याजाचा दर

मंगळवार, ता. १७ ऑगस्ट रोजी रिझर्व्ह बँकेने १ कोटि रुपयांची ट्रेझरी बिले स्वीकारली त्यावर द. सा. द. शे. सरासरी ६ आणि ११ पै इतका व्याजाचा दर पडला.

बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वेच्या भागीदारांस ६ टक्के डिव्हिडंड बी. बी. अँड सी. आय. रेल्वे कं. ची सभा लंडन येथे जुलै २१ रोजी भरली होती, त्यावेळी कंपनीच्या भागीदारांस ६ टक्के दराने डिव्हिडंड वांटण्याचे ठरले.

हिंदुस्थानातील पाण्याचे कालवे

हिंदुस्थानातील पाण्याच्या कालव्यांमध्ये एकूण सुमारे १५० कोटि रुपये भाडविले गेलेले आहे, त्यांतून वाहणाऱ्या पाण्याचे सहायाने काढण्यांत येणाऱ्या पिकांची वार्षिक किंमत १०० कोटि रुपये भरते. कालव्यांचे उत्पन्न १३ कोटि रुपयांचे आसपास असते.

खुबई बंदरांतून सोन्याची साप्ताहिक निर्गत

रु. किंमत

८-८-३७ ते १४-८-३७

२९,२२,७६५

१५-८-३७ ते २१-८-३७

३३,७०७,७०

२१-९-३१ ते २१-८-३७

३,०२,२४,३७,६५८

अनुक्रमणिका

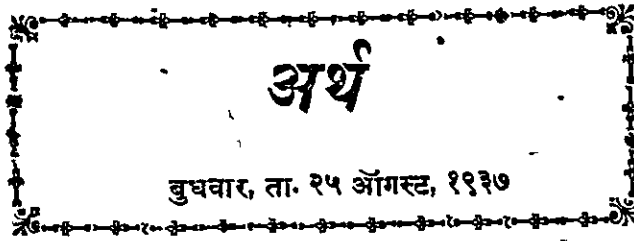
१ विविध माहिती .. २१८	६ पुणे सें को बँक लि २२३
२ स्वायत्त मुंबई प्रांताचे पहिले अंदाजपत्रक .. २१९	७ मुंबई इलाख्यातील सहकारी चळवळीची माहिती २२४
३ कपास-कापडाच्या गिरण्यातील माग ... २२०	८ वसाहतीबाबत झगडा २२५
४ कर्ज उभारण्याच्या कार्यक्रमात एकसूत्रता ... २२०	९ स्वदेशी चळवळ यशस्वी का होत नाही ? ... २२६
५ स्फुट विचार ... २२१	१० बँक व सातेदार यांचे परस्पर संबंध ... २२७
सावधगिरीने पुढे पाऊल— ध्येय आणि व्यवहार सामधील अंतर—देशाची आर्थिक पहाणी—सिनेमाच्या ध्यास सरकारी सहाय— " पुरुषोत्तम "	११ मुंबई इलाख्यातील कारखाने २२८
	१२ वेड्यांची व्यवस्था २२८
	१३ निवडक बाजारभाव २२९

जमीन महसूल—वर माणशी सरासरी

(रु.)

मध्यप्रांत	आसाम	संयुक्त-प्रांत	पंजाब	मुंबई	इतर प्रांत
१४१	१२५	११४	१०३	१९५	१ शेका इमी

अबकारी पट्टीच्या उत्पन्नाबाबतच्या आकड्याची तुलना केली असताहि त्यात मुंबईचा नंबर वर लागतो आपल्या इलाख्यात दर माणशी प्रमाण १८३ रु. पडते. इतर कोणत्याहि प्रांतात ते एक रुपयापेक्षा ज्यास्त नाही. प्रत्येक नागरिकाने एकूण भरावयाच्या कराचे आकडे पाहिले असता, मुंबई इलाख्यातील प्रत्येक मनुष्य साठिना सरासरीने ६ रु. कर भरतो, मद्रास, पंजाब, बंगाल व संयुक्त प्रांत ह्यामधील जनतेस अनुक्रमे फक्त ३२६, ४४३, १७८, व २२९ रु यावे लागतात. गेल्या १८ वर्षांत मुंबई इलाख्यात ७९ लक्ष रुपयांचे कर वाढविण्यात आले व वार्षिक सर्च २७५ लाखांनी ज्यास्त झाला. अशा परिस्थितीमध्ये लोकांवर नवीन कर लादणे न्याय्य होणार नाही असे फडनवीसानांनी प्रतिपादले करावाढीसवधी ह्याप्रमाणे खुलासा करून फडनवीसानांनी अंदाजपत्रकावरील आपल्या प्रास्ताविक भाषणांत कूपर मंत्रिमंडळाने सुचविलेल्या नवीन कराच्या योजनेचा परामर्श घेतला व त्याची अव्यवहार्यता विधिमंडळाचे नजरेस आणण्याची यत्न केला. राज्यसूत्रे हाती घेतल्यानंतर बजेट आसण्यास खेर मंत्रिमंडळास पुरेसा अवधि मिळाला नाही, तरी त्यांनी दोन आठवड्यांतच सुमारे ५३ लक्ष रुपयांची काटकसर करणारी योजना आंखली व स्वतःच्या आणि इतर लोकनियुक्त अधिकाऱ्यांच्या पगारास कात्री लावून आपल्या आगामी धोरणाचा ओनामा केला.

बुधवार, ता. २५ ऑगस्ट, १९३७

स्वायत्त मुंबई प्रांताचे पहिले अंदाजपत्रक

१ एप्रिल, १९३७ रोजी नवीन राज्यघटना अंमलात येऊन प्रांतिक स्वायत्ततेस प्रारंभ झाला. १९३७-३८ च्या पहिल्या सहामाहीमध्ये प्रांतिक सरकारांनी करावयाच्या खर्चास कायदेमंडळाच्या संमतीची आवश्यकता नव्हती. गव्हर्नराच्या अधिकारांतील ती गोष्ट होती. मुंबई इलाख्याच्या गव्हर्नरानांनी ५ कोटि, ९२ लक्ष रुपयांच्या खर्चाचे पहिल्या सहामाहीचे बजेट तयार केले, त्यास अनुसरून सप्टेंबर अखेर कारभार चालेल. १९३७-३८ चे संपूर्ण अंदाजपत्रक ता. १७ ऑगस्ट रोजी अधिकारारूढ पक्षाच्या फडनवीसानांनी असेंब्लीस सादर केले, त्यांतील महत्त्वाच्या बाबींचा सारांश येथे दिला आहे.

एप्रिल, १९३७ पूर्वी प्रांतिक सरकाराचा कारभार द्विदल राज्यपद्धतीस अनुसरून चालत असे. १९१९ च्या कायद्यानुसार प्रांतिक सरकारास देण्यात आलेल्या स्वात्याचे ' राखीव ' व ' सोपीव ' असे दोन भाग असत व राखीव स्वात्याची व्यवस्था गव्हर्नर व त्याचे कौन्सिल ह्यांकडे सोपविलेली असे. नवीन घटनेनुसार प्रांतिक कारभाराची सूत्रे सर्वस्वी दिवाणांच्या हातांत आलेली आहेत, म्हणजे अधिकारारूढ पक्ष हा खरोखरच स्वायत्त आणि लोकमतास जबाबदार असा झालेला आहे. कायदे मंडळांतील सर्वांत बलिष्ठ पक्षाने आतां राज्य-धुरा उचलली असल्याने, सरकारचे बजेट हे सव्याखुऱ्या पहिल्या जबाबदार सरकारचे अंदाजपत्रक आहे ही फडनवीसांची उक्ति वस्तुस्थितीस धरूनच आहे.

मुंबई इलाख्यातील जनतेवरील कराचा बोजा इतर प्रांतातील करभारापेक्षा मोठा आहे, ही गोष्ट अर्थसचीव श्री. लडे ह्यांनी आपल्या भाषणत प्रारंभीच स्पष्ट केली. दर माणशी याच्या लागणाऱ्या जमीन महसुलाचे आकडे त्यांनी दिले, ते येथे उतरले आहेत:—

काँग्रेसने आपल्या मतदारांना दिलेल्या आश्वासनाप्रमाणे सुधारणा अमलात आणण्यास व त्याकरिता पैशाची तरतूद करण्यास मंत्रिमंडळास सवड मिळाली नाही, तरी अधिकारारूढ पक्षाच्या कार्यक्रमाचे प्रतिबिंब बजेटांत स्पष्ट दिसल्याखेरीज रहात नाही. ब्रह्मजन समाजाचे हित साधण्याचा निश्चय केलेल्या मंत्रिमंडळाने शेतकऱ्यांच्या दु.स्थितीकडे प्रथम लक्ष घावे, हे सहाजीकच होते. वनचराईची संपूर्ण माफी देऊन व जमीन महसुलाची गेल्या जुलै अखेर संपलेल्या वर्षाचे अगोदरची सर्व बाकी वसूल न करण्याचे ठरवून मंत्रिमंडळाने आपला सदेश सधुतास पोंचविला आहे काही ठिकाणी शेतसाऱ्यांचा बोजा असह्य झाला होता, तेथे तो कायमचा कमी करण्यात यावयाचा आहे. येत्या सहा महिन्यात सेडेगावांतून विहिरी व तळी खणण्याकरिता १० लाखांची तरतूद केलेली आहे व १९३८-३९ च्या बजेटात आणखी रकम राखून ठेवण्याचे आश्वासन देण्यात आले आहे. सेडेगावातील रस्त्याकरिता ३३ लक्ष रुपये दिले जातील सेडेगावी उद्योगघद्याच्या पुनरुज्जीवनाचा मंत्रिमंडळास विसर पडलेला नाही, तूर्त १३ लक्ष रुपये पूर्वतयारीकरिता खर्चण्यात येऊन मोठ्या योजना पुढे हाती घेण्याचा सरकारचा विचार आहे दारूबंदीची कामगिरी सेडोपाडी पंचायती स्थापून त्यांचे हाती देण्याची योजना मंत्रिमंडळाने आखली आहे व त्याबाबत उपक्रम करण्याकरिता आरोग्य मंत्र्यांचे हवाली २ लक्ष रुपये करण्यात यावयाचे आहेत

मुच्याच्या टिलावाची सध्याची मुदत १ एप्रिल, १९३८ पर्यंत असल्याने ह्यापेक्षा ज्यास्त काही करणे सरकारास शक्यच नव्हते कारखान्यांतील कामगारांच्या हिताचा विसर मंत्रिमंडळास पडलेला नाही, तथापि त्या बाबतच्या योजना तातडीने आखणे अशक्य असल्याने आपल्या कार्यक्रमाची सर्वसाधारण माहिती देण्यापलीकडे फडनवीसास आपल्या बजेटांत काही करता आले नाही. हरिजनांचे उद्धारासाठी व प्रौढ शिक्षणाकरिता व शारीरिक शिक्षणाप्रित्यर्थ लहानशी तरतूद करून त्याबाबतची आपली मूर्तीपा मंत्रिमंडळाने जाहीर केली आहे वरील सर्व जमा-सर्चांचीं सर्व हिशेबात घेतली असता, एप्रिल १९३७ ते मार्च, १९३८ अखेरचा जमासर्च खालीलप्रमाणे होतो:—

एकूण उत्पन्न (रु)	११ कोटी, ९९ लक्ष, ५५ हजार
” सर्च (रु)	१२ कोटी, १७ लक्ष, २२ हजार

उत्पन्नापेक्षा ज्यास्त सर्च (रु) १७ लक्ष, ६७ हजार गेल्या वर्षाचे हिशेबात आढळलेल्या ४० लाखांच्या वाढाव्यापैकी जरूर ती रकम वरील तूट भरून काढण्याकडे उपयोगात आणण्याचा फडनवीसाचा विचार आहे

कपास-कापडाच्या गिरण्यांमधील मार्गांत वाढ

तुलनात्मक आकडे

कपास कापडाच्या गिरण्यांतील मार्गांच्या सख्येवरून कोणत्याही देशातील त्या घद्याच्या वस्तुस्थितीची कल्पना करता येईल खालील कोष्टकात १९३३ व १९३६ ह्या दोन वर्षांची प्रमुख देशातील मार्गांच्या सख्येचे दृष्टीने तुलना केलेली आहे:—

(आकडे हजाराचे आहेत)

	१९३३	१९३६
ग्रेटब्रिटन	५८८	५०५
जर्मनी	२०५	२००
युरोप (एकूण)	१७,७७	१७,४२
जपान	२७७	३३३
हिंदुस्थान	१९०	२०२
आशिया (एकूण)	५५५	६००
अमेरिका संयुक्त संस्थाने	६१४	५७३
अमेरिका (एकूण)	७६६	७२५
जग (एकूण)	३०,६०	३०,७०

जगातील मार्गांच्या एकूण सख्येत फारसा फरक झालेला आढळून येत नाही. युरोपांत ३४३ हजार माग कमी झाले, ग्रेटब्रिटनमधील मार्गांत तर ८३ हजारांची घट झाली. अमेरिकेच्या संयुक्त संस्थानांतहि ४० हजार माग कमी झाले परंतु रशिया, जपान, चीन व हिंदुस्थान ह्या देशांत मार्गांची सख्या वाढली. रशिया संघातील देशांमध्ये होणाऱ्या औद्योगिक प्रगतीचे हे स्पष्ट चिन्ह आहे. कारखान्यास पुरेसे काम नसले, म्हणजे भाग अर्थातच बंद ठेवण्यात येतात १९३३ साली ३ लक्ष, ९६ हजार माग बंद होते, १९३६ साली फक्त २ लक्ष, २६ हजार मागच बंद राहिले, म्हणजे सबंद जगात मिळून गेल्यावर्षी १९३३ चे मानाने १ लक्ष १० हजार ज्यास्त माग चालू होते. तीन वर्षांपूर्वीपेक्षा गतसाली कपास कापडाच्या गिरण्यांचा घदा वेर्जात होता असा त्याचा अर्थ आहे.

कर्जे उभारण्याच्या कार्यक्रमांत एकसूत्रता

स्वायत्त प्रांतांचे अधिकार व त्यांच्या मर्यादा

नव्या घटनेनुसार प्रातांमध्ये लोकमतास जबाबदार अशी मंत्रिमंडळे अता स्थापन झाली असून त्यांनी आपल्या कार्यास उत्साहाने प्रारंभ केला आहे. प्रांतिक सरकारास नवे कर बसवण्यास अतिशय अल्प वाव असल्याने, आपल्या योजना पार पाडण्याकरिता त्यापैकी कित्येकास लवकरच कर्जे उभारण्याची पाळी येणार आहे. ही कर्जे देणाऱ्या लोकाजवळील पैसा अमर्याद नसल्याकारणाने, सर्वच प्रांतिक सरकारे व त्याबरोबर मध्यवर्ती सरकारहि कर्जे काढण्यास एकदम बाजारांत आल्यास पैशाच्या पुरवठ्यावर ताण पडून त्यांचा परिणाम व्याजाचे दर चढण्यात होण्याचा संभव आहे. म्हणून मध्यवर्ती व प्रांतिक कर्जविषयक-योजनांमध्ये एकसूत्रीपणा आणण्याचे हेतुने येत्या जानेवारीमध्ये त्याचे प्रतिनिधींची एक परिषद बोलावण्यात यावयाची आहे

१९१९ चा सुधारणा कायदा अमलात येण्यापूर्वी मध्यवर्ती सरकार प्रांतिक सरकाराकरिता जरूर तेवढे कर्जे उभारून देत असे, व त्यातून स्थानिक स्वराज्य संस्थास व शेतकरी वर्गास कर्जे मिळे सुधारणा कायद्याचा अमल चालू झाल्यानंतर प्रांतिक सरकारास आपल्या उत्पन्नाचे तारणावर भाडवली सर्च भाग-विण्याकरिता कर्जे उभारण्याची परवानगी मिळाली प्रत्येक कर्जास, त्यावरील व्याजाचे दरास व परतफेडीचे योजनेस गव्हर्नर-जनरल इन कौन्सिलच्या मंजूरीची आवश्यकता असे मुबई येथील समुद्र हटविण्याकरिता व सक्कर येथे सिंधू नदीवर धरण बांधण्याकरिता मुबई सरकारने अशाच रीतीने कर्जे उभारून ह्या नव्या सवलतीचा फायदा घेतला.

१९३५ सालाच्या नव्या राज्यघटनेने स्वायत्त प्रांतास कर्जे उभारण्याचा संपूर्ण हक्क दिलेला आहे मध्यवर्ती (फेडरल) सरकारच्या मजुरीविना प्रांतिक सरकारास हिंदुस्थानबाहेर कर्जे रोखे विकता येणार नाहीत व त्यांनी मध्यवर्ती सरकारचे काही कर्जे फेडणे असल्यास, ते फिटण्याचे आधी नवे कर्जे काढण्यास त्यास हिंदुस्थान सरकारची परवानगी घ्यावी लागेल. बंगाल, बिहार, आसाम, सरहद्द प्रांत, ओरिसा व मध्यप्रांत ह्या प्रांतास नीमा-यर लवादाने मध्यवर्ती सरकारच्या कर्जांतून मुक्त केले असल्याकारणाने, नवीन कर्जांची उभारणी करण्यास ते स्वायत्त बनले आहेत. मुबई, पंजाब, संयुक्त प्रांत, मद्रास व सिंध ह्यांस मात्र हे सुदैव लाभलेले नाही आणि त्यास मध्यवर्ती (फेडरल) सरकारच्या समतीवाचून कर्जे उभारण्यास मनाई आहे. प्रांतिक सरकारांनी नव्या कर्जांचा बोजा स्वीकारण्यापूर्वी, आपण दिलेल्या कर्जांच्या सुरक्षितपणाविषयी खात्री करून घेण्यास हिंदुस्थान सरकारास अवधि मिळावा, हा वरील योजनेचा हेतु आहे. कर्जांबाबतचे सर्व व्यवहार ह्यापुढे रिझर्व्ह बँकेच्या सहकार्याने व्हावयाचे असून येत्या जानेवारीत भरावयाची परिषद ह्या बँकेच्या पुरस्कारानेच बोलावण्यात आलेली आहे. १९३८-३९ सालासंबंधाची अंदाजपत्रके तयार होण्यास त्यानंतर पुरेसा अवधि मिळेल व त्या वर्षातील कर्जविषयक कार्यक्रम अगोदरच निश्चित झाल्याने त्यात एकसूत्रता येईल फेडरेशन अस्तित्वात येण्यापूर्वी सध्याचे हिंदुस्थान सरकारच ह्या प्रश्नाचे संबधांत फेडरल सरकारची भूमिका स्वीकारील, हे गृहीतच आहे

स्फुट विचार

सावधगिरीने पुढे पाऊल

राष्ट्रीय सभापक्षाने मुंबई इलाख्यात अधिकारसूत्रे हाती घेतल्यावर त्याचे मन्त्रिमंडळ आपले अंदाजपत्रक कसे तयार करते ह्याविषयी सार्वत्रिक कुतूहल उत्पन्न झाले असल्यास त्यांत आश्चर्य नाही. राष्ट्रीय सभेची तत्वे, तिने वेळोवेळ प्रसिद्ध केलेले धोरण व कार्य क्रम आणि निवडणुकीच्या प्रसंगां दिलेली अभिवचने ह्यांचा प्रत्यक्ष कृतीशी कसा मेळ घातला जातो हे जाणण्याची उत्सुकता जनतेत उत्कट होती. विशेषतः पूर्वीच्या कामचलाऊ मन्त्रिमंडळाने आपला कार्यक्रम विस्तृत रीतीने अगोदरच प्रसिद्ध केला होता आणि त्यांत स्वतः तयार केलेल्या अंदाजपत्रकाची व आसलेल्या कार्यक्रमाची रूपरेखा मांडली होती हा आणि नवीन प्रधान-मंडळाचा कार्यक्रम यांची तुलना लोकाकडून केली जाणे अपरिहार्य होते. कोणत्याही पक्षाने किंवा मन्त्रिमंडळाने आपले विविध धोरण विस्ताराने व बढाईनेहि नागरिकांस सादर करणे आणि ते प्रांतिक राज्यकारभाराच्या अंदाजपत्रकाच्या आकुचित चौकटीत बसवणे ह्यात महदंतर आहे. सध्या प्रांतिक विधिमंडळापुढे असलेले अंदाजपत्रक चालू वर्षाच्या उरलेल्या सहा महिन्यापुरते असून ते तयार करण्यास मन्त्रिमंडळास फारसा वेळहि मिळाला नाही. पुढील आणि कायमच्या धोरणास अनुसरून चालू साली कोणत्या सुधारणा हाती घेता येतील आणि त्यापैकी कोणत्या बाबींचा अंतर्भाव अंदाजपत्रकांत करावा ह्याचाहि निर्णय करणे त्यास शक्य नव्हते. ह्या दृष्टीने पहाता, प्रसिद्ध झालेल्या उत्पन्न-सर्वांच्या नियोजित तरतूदीच्या फारसे पलीकडे जाणे फडनवीसास शक्य होते असे म्हणता येत नाही. ध्येय म्हणून पुढे मांडण्यात आलेल्या राष्ट्रीय सभेच्या कार्यक्रमाच्या कित्येक विभागास कुरतडणे आणि भावी धोरणाचे दिग्दर्शन करणे एवढेच त्यास साधले आहे. प्रांतिक सरकाराची सापत्तिक परिस्थिति आणि खर्च व कराचे उत्पन्न याबाबतचे त्याचे आजपर्यंतचे धोरण ह्याच्या मर्यादा स्पष्ट करून सावधगिरीने आपण पुढे पाऊल टाकित आहो हे श्री. लठ्ठे यानी स्पष्टपणे सांगितले असून ध्येयवादितास व्यावहारिक बुद्धीची वेसण त्यांनी घातली आहे ही गोष्ट अभिनेंदनीय आहे.

ध्येय आणि व्यवहार यांमधील अंतर

कोणत्याही सरकाराचा खर्च आणि उत्पन्नाच्या बाबी ह्यांचा जनतेच्या रहाणीशी अत्यंत निकट संबंध असतो. ह्या कारणाने कोणत्या बाबीवरचा खर्च कमी किंवा अधिक करावा आणि कोणते कर चढवावे किंवा उतरवावे ह्याचा काळजीपूर्वक विचार प्रधान मंडळास करावा लागतो. उदाहरणार्थ, दारूबंदीची बाब घेतली तर दारूच्या व्यसनाचे उच्चाटन व्हावे ह्या ध्येयानुसार योजना अमलात आणणे हे सरकारचे आवश्यक कर्तव्य आहे ह्यांत कोणाचा मतभेद होईल ? तथापि, दारूपासून होणारे उत्पन्न अग्राह्य आहे हे सर्व असले तरी ते नाहीसे झाल्यास त्याची जागा भरून काढण्यास करांच्या दुसऱ्या बाबींची व्यवस्था केल्यावाचून गत्यंतर नाही. सर्वांची तोंडे तर अनेक आहेत आणि कर कमी करण्याविषयीच्या अगदी न्याय्य अशा मागण्याहि अनेक आहेत. दारूबंदीचा हुकूम काय केव्हाहि काढता येईल परंतु त्याचे दुरगामी परिणाम काय होतील ह्याचा अगोदर विचार झाला पाहिजे. नाहीतर एका बाजूने दारूचे उत्पन्न नाहीसे होईल पण त्या धोरणाचे फळ मात्र

पदवी पहावयाचे नाही, असे होण्याचा संभव आहे. तसेच, दारूच्या उत्पन्नाचा सळगा दुसऱ्या कोणत्या करानी भरून काढावा हे ठराविते सोपे नाही. वीज, ट्रॅम्बे इत्यादि सारखे जनतेच्या नित्याचा आयुष्यक्रमास अत्यंत आवश्यक असे धंदे सरकारने स्वतःच्या ताब्यांत घ्यावे ही सूचना प्रांतिक उत्पन्न वाढविण्याच्या दृष्टीने सोपी दिसते. पण हे धंदे सरकारच्या हाती आले म्हणजे फायदेशीर होऊन प्रांतिक उत्पन्नांत भर घालण्यास त्याचे सहाय होईलच ह्याची काय शाश्वती आहे ? जावे करावयास एक आणि होते भलतेच, हा रोजच्या व्यवहारातला अनुभव सरकारासहि येणारच ह्या बाबतीत सरकारच्या सामर्थ्यास मर्यादा असतात, त्या त्यांनी ओळखल्या पाहिजेत. आकाक्षा, अपेक्षा आणि व्यवहार व प्रत्यक्ष अनुभव ह्याच्यामध्ये अंतर असते ते दृष्टिआड होणे इष्ट नाही. खादी व ग्रामोद्योग ह्याचे कार्य किती मद्गती आहे हे राष्ट्रीय सभेच्या अनुयायांस कळून चुकले आहे. त्याची जाणीव श्री. लठ्ठे ह्याच्या अंदाजपत्रकावरून प्रत्येकास येत आहे आणि ती तशीच जागृत रहाणे अगत्याचे आहे. शेतकरी व कामकरी वर्ग यांच्यावरच्या कराचा बोजा हलका होऊन त्यांच्या सुखसोयीप्रतिपत्त्ये केला जाणारा खर्च वाढला पाहिजे आणि असे होतांना नागरिकांस करावा लागणारा स्वार्थत्याग लोकांच्या ऐपतीच्या मानाने वाटला जाणे आवश्यक आहे. ही वाटणी न्याय्य व्हावी एवढ्यासाठी नीट चौकशी झाली पाहिजे आणि त्याच मार्गाने जाण्याचे प्रधान मंडळाने ठरविले आहे हे चांगले आहे.

देशाची आर्थिक पहाणी

सामाजिक सस्था व आर्थिक व्यवहार-पद्धति ह्यांचीं मुळे इतकीं सोल गेलेलीं असतात आणि त्याची परस्पराशी अशी गुतागुत झालेली असते की, त्यापैकी एकास हात लावला असता इतरासहि त्याचा घका बसतो. सरकारच्या उत्पन्नसर्वांचे नाबतीत हा विचार महत्त्वाचा असल्याचे आम्ही वर दर्शविले आहेच. राष्ट्रीय सभेचा कार्यक्रम विविध आणि दीर्घपरिणामकारक असा आहे आणि त्यास मूर्तस्वरूप धावत्याचे म्हणजे अनेक सामाजिक व आर्थिक सस्थांची पुनर्घटनाच व्हावी लागेल. हे कार्य सहज होण्यासारखे नसून त्याची योजना पूर्ण माहिती मिळवून व दीर्घ विचारांतीं निश्चित करावी लागेल आणि योजनेची भिन्न भिन्न अग्रे परस्पराशी जुळती करून घ्यावी लागतील. हिंदुस्थानांतील नैसर्गिक, सामाजिक व आर्थिक परिस्थिति प्रांताप्रांतात वेगवेगळी आहे ह्या कारणानेहि विस्तृत पूर्वचौकशीचे महत्त्व विशेष आहे. राष्ट्रीय सभेच्या कार्यकारी मंडळाने प्रांतिक प्रधानमंडळास धोरण आखून देतांना त्याच्या विशिष्ट स्थानिक परिस्थितीचा विचार करणे प्राप्त आहे आणि योग्य मर्यादित ठरलेल्या सर्वसाधारण कार्यक्रमास मुरड घालण्याचे स्वातंत्र्य त्यांस देण्यावाचून गत्यंतर नाही. विस्तृत स्वरूपाची अशी देशाचा आर्थिक पहाणी करण्याचा ठराव राष्ट्रीय सभेच्या कार्यकारी मंडळाने नुकताच केला असल्याचे प्रसिद्ध झाले आहे, त्याच्या मुळाशी वर निर्दिष्ट केलेली कल्पनाच आहे मात्र ही पहाणी पद्धतशीर रीतीने झाली पाहिजे, आणि तीमध्यें राष्ट्रीय जीवनाच्या अंगोपांगांचा योग्य परामर्श घेण्यांत आला पाहिजे ह्या चौकशीत घाई आणि एकांगीपणा ही टाळली पाहिजेत. कित्येकांस कदाचित् वाटत असेल त्या प्रमाणे हे कार्य सोपे आणि त्वरित होण्यासारखे नाही.

सिनेमाच्या ध्यास सरकारी सहाय

हिंदी सिनेमाच्या ध्यास सरकारने सहाय करावे, कच्च्या फिल्मसवरील जक्कात कमी करण्यांत यावी, विदेशी लॉकार्ची बोलपटगृहे हिंदुस्थानात उभारली जाण्यावर नियंत्रण असावे, इत्यादि सूचना देशी सिनेमाचे ध्यांतील पुढारी आज अनेक वर्षे करीत आले आहेत अमेरिकेने सिनेमाच्या ध्यात कमालीचे यश मिळविले असून त्या देशांत तयार होणाऱ्या फिल्मसच्या तोडीचे चित्रपट इंग्लंडसारख्या पुढारलेल्या देशांतहि अद्याप तयार होऊ लागलेले नाहीत ब्रिटिश चित्रपटाचा दर्जा सुधारून त्यांचा खप वाढावा एवढ्याकरिता त्या देशाचे सरकार सहाय करीत आहे. ह्याबाबत सध्या अमलांत असलेल्या योजनेची मुदत लवकरच सप्त असल्याने, तिचे ऐवजी नवीन योजना सुचविण्याकरिता ब्रिटिश बोर्ड ऑफ ट्रेडने एक कमिटी नेमली होती तिने केलेल्या शिफारशींस अनुसरून कायदा करण्यात यावयाचा आहे, त्याचा मसुदा नुकताच जाहीर करण्यांत आला आहे. ग्रेटब्रिटनमधील सिनेमागृहात विशिष्ट प्रमाणामध्ये ब्रिटिश चित्रपट दाखविण्यात आलेच पाहिजेत, अशी सक्ति सध्या आहे, ती चालू ठेवण्यात येणार आहे. कोणत्या फिल्मला ब्रिटिश फिल्म म्हणावे, ह्याची व्याख्याहि ठरविण्यात यावयाची आहे. आपल्या देशातील सिनेमाच्या ध्यास ब्रिटिश सरकार करीत असलेले सहाय हिंदुस्थानातहि मार्गदर्शक होण्याजोगे आहे. अनियंत्रित व्यापार आणि औद्योगिक उन्नतीचे बाबतीत राजकर्त्यांची तटस्थपणाची वृत्ति ह्याचे मोडवे एकाकाळीं गायले जात होते आणि त्यांचे बाळकडू हिंदुस्थानास पाजण्यांत आले होते. परंतु आतां 'पुराणांतलीं वांगी पुराणात' ह्या न्यायाचा आश्रय सर्वत्र करण्यात येत आहे. हिंदी राष्ट्राने ही वस्तुस्थिति ध्यानांत बाळगणे अत्यावश्यक आहे.

' पुरुषोत्तम '

नमुनेदार नागरिकत्व, लोकहिताविषयी तीव्र कळकळ व त्याकरितां स्वार्थत्याग करण्याची तत्परता, औदार्य, स्वधर्मनिष्ठा, प्रगतिप्रियता आणि साधी रहाणी इत्यादि गुणामुळे कै. वा. रावबहादुर काळे ह्यांचे चरित्र आदरणीय व अनुकरणीय झाले आहे आणि जनतेच्या बोधासाठी त्यांचा जीवनवृत्तात आत्मीय वृत्तीने लिहिला जाणे आवश्यक होतें. ते कार्य* श्री. चं. ह. पळणितकर ह्यांनी उत्कृष्ट रीतीने पार पाडले आहे ह्याबद्दल ते अभिनंदनास पात्र आहेत. रावबहादुराच्या आचार-विचारांचे विस्तृत विवेचन चरित्र लेखकांने केले असून ते स्फूर्तिदायक झाले आहे. ग्रथाची भाषा ओघवती आहे आणि लेखनशैली प्रभावी आहे. तथापि, एक दोन वैगुण्याकडे येथे लक्ष वेधणे आवश्यक आहे. पुस्तकाच्या प्रारंभी अर्पणपत्रिका, पुरस्कार, प्रस्तावना इत्यादींची इतकी गर्दी असलेली आहे की एखाद्या रम्य उपवनाच्या महाद्वाराजवळ अस्ताव्यस्त पडलेल्या अडगळीचा भास ग्रथप्रवेशाचे प्रसंगी होतो. चरित्रग्रथात जाहिरातीचीं पाने काढल्यामुळे झालेला औचित्यभंग तर विशेष उठावदार दिसतो व तसेच आठवणी व आख्यायिका ह्यांचे प्रकरण हा जणू काय मध्येच घुसडलेला एक भाग आहे असे वाटते. हे व इतर दोष टाळतां येण्याजोगे होते. तथापि, चरित्रनायकाच्या कार्यव्यापृत जीवनाचा संदेश ग्रथकर्त्याने महाराष्ट्रीय जनतेस सांगितला आहे, तो बोधप्रद आणि इष्टपरिणामकारक असाच आहे ह्यांत संशय नाही. ग्रथाचीं पुढे १५५ असून किंमत १२ आणे आहे.

* " पुरुषोत्तम "—लेखक श्री चडिराम हरि पळणितकर, सहस्रपादक, " ऐक्य, " सातारा

स्थापना १९२० मुंबई सरकारमान्यतेचे, एच. एच. दि

छत्रपती महाराजा ऑफ कोल्हापूर यांचे आश्रयाखालील

जाधव टेलरिंग कॉलेज

नवीन वर्ग सुरू झाले जुलैचे आत नार्वे नोंद-वणारास फीमध्ये सवलत माहिती मागवा. ४९७ बुधवार, पुणे.

"DAWN'S MENSORIUM" makes 6% addition to the monthly income of the family. Prospectus sent free on application General Manager, "The Dawn of India Life Insurance Company Limited, POONA."

पायोनियर डाइंग हाऊस, पुणे,

रंगीत कापडाचे व चिटाचे व्यापारी

एरोथाफ प्रिंटिंग, सडीकाम, पक्क्या रंगाचे छापकामाचा व रंगविण्याचा कारखाना.

भिकारदास मारुतीरोड, 'दातेवाडी' ६२५ सदाशिव पेठ.

जुन्या घरांची दुसऱ्या काळजीपूर्वक करून दिली जाते. भेटा अगर लिहा:—

भाऊ गंगाधर साठे, कंत्राटदार

चिमण्या गणपति, सदाशिव ५१२, पुणे.

नागपूर प्रीमिअर को-ऑपरेटिव्ह हाउसिंग सोसायटी, लिमिटेड.

टिळक पुतळ्याजवळ, नागपूर सिटी.

	रुपये
अधिकृत भाडवळ	१,००,०००
जमा असलेले भाडवळ	८४,१००
रिझर्व्ह फंड	४,८१९
इतर फंड	१,४०९
मुदतबंद ठेवी	१,९२,९२७
सेविंग्स बँक ठेवी	७,८४२
मेंबराकडून येणे असलेले कर्ज	२,७९,७८५
सरकारी रोखे व तत्समान रोख्यात	
गुंतविलेली एकूण रक्कम	४१,९४७

सोसायटी जास्त कमी मुदतीच्या ठेवी स्वीकारते. ठेवीची रक्कम पूर्ण सुरक्षित. शेअर्स विकत मिळतात. आतापर्यंत डिव्हिडंड पांच टक्काहून केव्हांही कमी दिले गेले नाही. सोसायटी आपल्या मेंबराना त्याच्या घराचे तारणावर कर्ज देते.

सोसायटीसंबंधीच्या पूर्ण माहितीसाठी पत्र-व्यवहार करा अगर समक्ष भेटा.

जॉइंट ऑनररी सेक्रेटरीज

पुणे सेंट्रल को. बँक लि, पुणे

वरील बँकेचा, ३०-६-३७ अखेर संपणाऱ्या विसाव्या वर्षाचा अहवाल आमचेकडे आला आहे जनतेचा बँकेवरील विश्वास अजमावण्याचे एक प्रमुख साधन म्हणजे तिच्याकडे घेणाऱ्या ठेवी हें होय नियमान्वये स्वीकारता येणाऱ्या कमाल रकमेपेक्षा ठेवी स्वीकारल्या गेल्या होत्या, त्या मर्यादित आणण्याकृती व्याजाचे दर कमी करूनही नवीन ठेवी नाकारण्याची पाळी बँकेवर आली, ह्यावरून सस्थेची लोकप्रियता दिसून येईल आलेल्या ठेवी क्रिफायतशीर गुंतविण्याचा बँकेचा प्रयत्न सतत चालू आहे व्यक्तिशः सभासदास विशिष्ट तारणावर थोडीफार कर्जे देण्यास सहकारी खात्याने मन्यता दिली असून त्याबाबत जरूर ते नियम बोर्डांने केले आहेत अहवालाचे वर्षी बँकेने सेफ डिपॉझिट व्हॉल्यूम बांधून कागदपत्रे, मौल्यवान जिनसा वगैरे सुरक्षित ठेवण्याची नागरिकांची उत्कृष्ट सोय केली तूर्त २०० सातेदारांस ह्या सवलतीचा फायदा घेता येईल व्हॉल्यूमचे भाडेहि मध्यम वर्गाच्या आवाक्यातीलच आहे

अहवालाचे साल अखेरीस ५१ लक्षाच्या सेवत्या भाडवलापैकी ३ लक्ष, ५४ हजाराची भागाची रकम असून गंगाजळीत १ लक्ष, ५ हजार रुपये आहेत ठेवी सुमारे ४३३ लाखाच्या आहेत व इतर फंड आणि शिल्लकी नफा मिळून २ लक्ष ८६ हजार रुपये होतात शेतकी व इतर सोसायट्यास सुमारे १४ लक्ष रुपये दिलेले आहेत व सरकारी रोखे, डिबेंचर्स, प्रॉ. को. बँकेचे भाग आणि इडियन ट्रस्ट अॅक्टान्वये गुंतविलेली रकम मिळून ३०३ लक्ष रुपये होतात. संस्थेच्या इमारतीची व मालमत्तेची किंमत १ लक्ष, १८ हजार रु. भारते सभासदाना ओव्हरड्राफ्ट, कॅश क्रेडिट, इ मिळून १ लक्ष, ७३ हजार रुपये दिलेले असून २ लक्ष, ६९ हजार रुपये बँकात व जवळ रोख आहेत. ताळेबंदात कर्जरोख्याची दाखविलेली किंमत २६ लक्ष रुपये असली, तरी त्याची आजच्या बाजारभावाने सुमारे २७ लक्ष रुपये किंमत होते ही गोष्ट उल्लेखनीय आहे.

वर्ष अखेर बँकेजवळ नफावाटणीकरिता ३७,६२५ रु ७ आ १० पै शिल्लक रहातात, त्याची वाटणी खालील प्रमाणे करावी, अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे

	रुपये
(१) गंगाजळी ठेव	९,४०७
(२) बुडीत व सशायित कर्ज फंड	१,८८२
(३) डिबिहंड, सन १९३६ ३७ सालचे, ६ टक्केप्रमाणे	२१,५००
(४) बोनस फंड	२,५००
(५) रिबेट फंड	१,५००
(६) डिबिहंड ईकलायझेशन फंड	४१८ ७ १०
(७) सहकारी चववळ फंड	४१८

एकूण रुपये ३७,६२५-७-१०

बँकेची सालोसाल होव असलेली प्रगति नि संशय अभिनंदनीय आहे कर्जदारास सवलती व शेतकी सोसायट्यास रिबेट देऊनहि बँकेने आपले उत्पन्न वाढविण्याचे प्रयत्न नेटाने चालविले आहेत व त्यात तिला यश येत आहे अर्थिक मदीच्या काळात बँकेने आपला कारभार काळजीने व दूरदृष्टीने चालविला आहे, ह्यातच तिच्या यशाचे मर्म आहे

लष्करी कामास नालायक असणाऱ्या जर्मनांवर कर १ जानेवारी, १९१४ नंतर जन्मास आलेल्या व लष्करी कामास नालायक ठराविलेल्या प्रत्येक जर्मन नागरिकास ह्यापुढे ' संरक्षण कर ' भरावा लागणार आहे आपल्या उत्पन्नापैकी शेकडा ६ इतकी रकम त्याने वयाच्या ४५ व्या वर्षपर्यंत दर-साल सरकारात भरली पाहिजे सुमारे २ लक्ष, ७० हजार जर्मन तरुण ह्या कराचे कक्षेत येतील, असा अजमास आहे प्राप्तीवरील कर, आजारपणाचा विमा, बेकाराचा विमा, अक्षमतेचा विमा, नागरिक कर, इत्यादि पट्ट्या पगारांतून कापून घेण्यांत येतात त्याप्रमाणेच हा नवा कर १ सप्टेंबरपासून कापून घेण्यांत येईल सक्तीचे लष्करी शिक्षण घेण्यास येणाऱ्या तरुणांचे नोकरीचे व धंद्याचे बाबतीत नुकसान होतें, त्याची भराई करण्याचा हा मार्ग आहे शरीरप्रकृतीने नाजूक असे आपले बाधव पैसे मिळवित असता आपण दोन वर्षपर्यंत लष्करी नोकरी करावयाची, ह्याबद्दल तरुणास आता वैषम्य वाटण्याचे कारण उरणार नाही.

“ विद्वान् इतरत्र पूज्यते ”

तवीन राजवटीस प्रतिकूल असल्याच्या संशयावरून अनेक लोकास हद्दपार करण्याचा किंवा जबर शिक्षा देण्याचा सपाटा जर्मनां व रशिया ह्या देशामध्ये चालला अ हे जर्मनीतील विश्व-विद्यालये आणि शास्त्रीय संशोधनाच्या सस्था ह्यांमधोल १,६०० शिक्षकास व कार्यकर्त्यांस ज्यूइश वशाशी सवध असल्याच्या अपराधाबद्दल कामावरून काढून टाकण्यात आले आहे ह्यापैकी शेकडा सत्तर विवाहित आहेत आणि त्यांतल्या दोन तृतीयांशास मुलेंवाले आहेत कामावरून निघालेल्या ह्या विद्वान् लोकास विद्व-त्तेचें आपले कार्य चालू ठेवण्यास अवसर मिळत नाही आणि त्यापैकी कितीकाची शास्त्रीय कामगिरी तर बहुमोल अशी आहे ह्या असहाय आणि बेकार पडिताच्या मद्तीस विद्येची अभिरुचि असलेली परदेशस्थ मडळी धावून गेली आहे आणि सुमारे ८०० विद्वानाच्या उपजीविकेची व कार्याची सोय जर्मनीबाहेर करण्यांत आली आहे. निरनिराळ्या ४३ देशामध्ये त्याची विभागणी झाली असून अमेरिका व ग्रेट ब्रिटन हीं राष्ट्रें त्यात अग्रेसर आहेत विद्येचा व शास्त्रीय शोधाचा प्रसार करण्यात ह्या जर्मन पडिताच्या कार्याचा उपयोग होईल अशी अपेक्षा आहे प्रस्तुत पकरणावरून “ विद्वान् इतरत्र पूज्यते ” असे सुभाषित तयार होत आहे, असे दिसते

नॅशनल लायब्ररी, वांद्रे

(वार्षिक सभा: १८ ७ ३७)

१९३६-३७ साली सस्थेच्या पटावर एकूण २७४ सभासद होते लायब्ररीमध्ये ४,२४६ पुस्तके आहेत, त्यापैकी अहवालाचे वर्षी ३३४ नवीन घेण्यांत आली एकूण ७,०९६ पुस्तके वाचण्याकरिता दिली गेली, त्यांत कादंबऱ्या व नाटके ह्यांची संख्या ४,४८१ भरली. सस्थेकडे १६१२ रु. जमा होऊन ९२२९ रु. खर्च झाले वर्गणीदारांचे व पुस्तकांचे सख्येत भर पडून लायब्ररीची उपयुक्तता वाढत आहे

“ बॉने यार्न एक्सचेंज लि ”

मुंबईमधील सुताचा व्यापार नियंत्रित करण्याकरिता वरील संस्थेची स्थापना करण्याचे निश्चित झाले आहे त्यामुळे वायद्याचे करार, हेजिंगचे व्यवहार (खरेदी अगर विक्री ह्यांमधून होणारे भावी नुकसान टाळण्याकरिता खरेदी बरोबर विक्री अथवा विक्री बरोबर खरेदी करून ठेवणे) इत्यादींची सोय होणार आहे वायद्याचे व्यवहार पार पाडण्याकरिता महिन्यातून एक दिवस निश्चित केला जाईल. सभासदाबरोबर परवाना दिलेल्या दलालासहि ह्या एक्सचेंजमध्ये व्यवहार करता येईल, अशी योजना अदि

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीची माहिती

(३)

मुंबई प्रांतिक सहकारी बँक

मुंबई प्रांतिक सहकारी बँकेसबधी तुलनात्मक आकडे येथे दिले आहेत:—

	१९३३-३४	१९३४-३५	१९३५-३६ (१५ महिने)
सभासद (व्यक्ती, बँका व सोसा- यट्या मिळून)	२,९३४ लक्ष, हजार	२,९४५ लक्ष, हजार	२,९७७ लक्ष, हजार
सेळते भांडवल सोसायट्यांस व बँकास दिलेली कर्जे	२,१४	२,१२	२,४३
सोसायट्यांकडील व बँ- कांकडील थकबाकी थकबाकीचे प्रमाण	९४ ३४.३% लक्ष, हजार	८९ ३२.६% लक्ष, हजार	८३ २२.४% लक्ष, हजार
व्यवस्थेचा सर्च नफा	२,६५ १,४०	३,४२ १,९७	३,०० १,२९

इलाख्याच्या मध्य व दक्षिण भागातील वसुलीच्या प्रमाणात मोठी घट पडली, असे रजिस्ट्रारसाहेबांनी आपल्या अहवालात नमूद केले आहे.

वर्गीकरण

प्राथमिक सहकारी सोसायट्यांचे त्यांच्या गुणदोषपरत्वे वर्गीकरण करणे करण्यात आले, हे खालील कोष्टकावरून लक्षात येईल:—

वर्ष	ऑडिटाने तपासलेल्या सोसायट्या	वर्गीवारी				न तपासले- ल्या व वर्ग न दिलेल्या सोसायट्या
		अ	ब	क	ड	
१९३४-३५	३,५२०	१४४	१,५५१	१,३९१	४२६	६१
१९३५-३६	३,४४०	१७१	१,६०२	१,२१७	४४०	१८२

अ आणि ब वर्गीतील सोसायट्यांच्या संख्येत वाढ झाली आहे आणि क वर्गीतील सोसायट्या कमी झाल्या आहेत. ड वर्गीतील सोसायट्या गुंडाळल्या जाण्याच्या लायकीच्या समजाव्या

प खा. गव्हर्नमेंट सर्व्हिसेस फो बँक लि, धुळे
(वार्षिक सभा : २६-९ ३७)

वरील बँकेच्या पटावर १९३६ ३७ अखेर ११२५ सभासद आहेत अहवालाचे वर्षी वर्गणीत ३४ हजार रुपयांनी वाढ होऊन तिचा आकडा ३ लक्ष ८० हजार इतका झाला भाग भांडवल ४४ हजार रु. आहे. कर्जे येणे १ लक्ष, ९८ हजार रु. असून थकबाकीचे प्रमाण २.५ आहे बँकेच्या सेव्हिंग बँक सात्यात ९७ सात्याची भर पडली नफ्याच्या रकमेतून (४,२१८ रु १ आ ११ पे) ६३ टक्के दराने डिव्हिडंड वाटावे, अशी डायरेक्टर बोर्डाची शिफारस आहे ताळेबदावरून बँकेची परिस्थिति समाधानकारक असल्याचे दिसते व बँकेचा व्यवहारहि वाढत आहे ताळेबदांतील सरकारी रोख्यांची किमत दर्शविताना त्यास पडलेल्या रकमेचा व त्याच्या बाजारभावाचा सुलासा केलेला असता, म्हणजे बरे झाले असते

मुंबई इलाख्यांतील सहकारी चळवळीच्या केंद्रस्थानी असलेली

शेतकऱ्यांची प्रांतिक बँक

म्हणजेच

बॉम्बे प्रॉविन्शियल कोऑपरेटिव्ह

बँक, लिमिटेड.

(सहकारी कायद्यान्वये नोंदलेली)

स्थापना १९११.

मुख्य कचेरी—अपोलो रस्ता, कोट मुंबई.

शाखा

१ बारामती (जि पुणे)	१६ अकलूज (जि. सोलापूर)
२ सातारा („ सातारा)	१७ विरमगाव („ अहमदाबाद)
३ इस्लामपूर („ „)	१८ धुळे („ प. सातदेश)
४ कन्हाड („ „)	१९ दोंडाईचे („ „)
५ तासगाव („ „)	२० शिरपूर („ „)
६ किलोस्करवाडी („ „)	२१ शहादे („ „)
७ शिराळे („ „)	२२ नदुरवार („ „)
८ कोरेगाव („ „)	२३ साकी („ „)
९ वाई („ „)	२४ शिंदभेडे („ „)
१० अहमदनगर („ अहमदनगर)	२५ तळोदे („ „)
११ शेवगाव („ „)	२६ मालेगाव („ नाशिक)
१२ कोपरगाव („ „)	२७ सटाणा („ „)
१३ भिवडी („ ठाणे)	२८ कळवण („ „)
१४ पालघर („ „)	२९ दोहद („ पंचमहाल)
१५ कल्याण („ „)	३० कालो („ „)

खेळते भांडवल रु. २००००००० चे वर.

या बँकेत मुदतीच्या, चालू व सेव्हिंग बँक ठेवी

स्वीकारल्या जातात

आणि

फक्त नोंदलेल्या सहकारी पतपेढ्यांनाच कर्जे

दिलीं जातात.

शिवाय

इलाख्यांतील बहुतेक सर्व प्रमुख ठिकाणी हुंडीचा व्यवहार केला जातो.

या बँकेत येणारा पैसा, शेतकरी व इतर अल्प उत्प-
न्नाचे लोक, यांच्या प्रत्यक्षपणे उपयोगी पडतो.

पूर्ण माहितीकरिता हेड ऑफिस अगर शाखा-
कचेऱ्यांस लिहा

व्ही. एल्. मेहता,
मॅनेजिंग डायरेक्टर.

वसाहतीबाबत झगडा

—:—

“ आमच्या हिरावून घेतलेल्या वसाहती परत या ” ही जर्मनीची मागणी राष्ट्रसंघातील प्रमुख राष्ट्रांस कठिण होऊन गेली आहे वसाहतींवर सत्ता असली म्हणजे त्यात होणारा कच्चा माल-उद्योगधंद्यांस उपयोगी पडतो आणि त्यातील बाजारपेठांत पक्का माल सपवता येते, त्याचप्रमाणे, वाढत्या लोकसंख्येस वसाहतींत उपजीविकेची साधने उपलब्ध करून देता येतात वसाहती ताब्यात नसल्याने आपल्या राष्ट्रीय आर्थिक जीवितात विलक्षण वैगुण्य निर्माण झाले आहे ही तक्रार वरील मुद्यांवर जर्मनीने चालविली आहे. इटलीने ऑबिसीनिया घशात टाकला तोहि ह्याच सवबीवर आणि जपानने चीनमध्ये युद्ध आरंभिले आहे, त्याच्या मुळाशी हेच कारण आहे इंग्लंड, फ्रान्स, बेल्जम व हॉलंड इत्यादि राष्ट्रांच्या वसाहत आहेत, आणि आपणांस मात्र स्वतःच्या मुलखास मुकाबे लागले आहे, ह्या जर्मनीच्या ओरडीस काय उत्तर द्यावे ह्याचा वरील राष्ट्रांस पेच पडला आहे. वसाहतींपासून वाटतो तसा फायदा होत नाही, त्या युरोपियन लोकांच्या वसतीस सोयीच्या नाहीत, त्यात मिळणारा माल, रबर व जस्त वगळल्यास, डुसरीकडे हवा तेवढा मिळू शकतो, इत्यादि मुद्दे पुढे करण्यात येत असून वसाहतींशी व्यापार करण्याची सवलत सर्व राष्ट्रांस सारखीच ठेवण्यात आली तर हा वाद मिटेल असे जर्मनीचे समाधान करण्यात येत आहे वसाहतींच्या राज्यकारभारात सर्व पाश्चात्य राष्ट्रांचा हात असावा आणि त्यातील अधिकारी वर्ग समिश्र असावा अशीहि सूचना करण्यात आली आहे. परंतु वसाहतींतले रहिवाशी असल्या समिश्र राजकीय सत्तेखाली कायमचे रहातील आणि सर्व पाश्चात्य राष्ट्रे त्यास उदारपणाने वागवून स्वातंत्र्याचे हक्क देतील ह्याविषयी काय

शाश्वती आहे! युरोपियन राष्ट्रांची साम्राज्यगुणाहि वरील योजनेने शत होणे शक्य नाही. उदाहरणार्थ, इटलीस विस्तृत साम्राज्य हवे आहे आणि त्या राष्ट्राची राजकीय महत्त्वाकांक्षा स्वतःच्या सर्वस्वी अक्रिंत असलेल्या वसाहतींवाचून वृत्त व्हावयाची नाही.

वसाहतींच्या माळकीपासून सत्ताधारी राष्ट्रांस विशेष फायदा होत नाही, ह्या म्हणण्यातहि काही जीव नाही. वसाहतींतून कच्चा माल मिळून उद्योगधंद्यांचा योगक्षेम चालतो आणि पक्का मालहि त्यामध्ये सपवता येतो ही गोष्ट नाकारता येणार नाही. आर्थिक मदीच्या काळात इतर राष्ट्रांशी होणारा व्यापार कमी होत असता वसाहतींचे चागले सहाय मिळते असा अनुभव आहे. सध्याच्या मदीच्या पूर्वी फ्रान्सचा आपल्या वसाहतींशी होणारा व्यापार एकूण फ्रेंच परराष्ट्रीय व्यापाराच्या १०-१५ टक्के इतका होता, मदीच्या काळात तो दुप्पट झाला। चळतीच्या परिस्थितीत बाजारभाव चढतात तेव्हां कच्चा माल स्वस्त दराने वसाहतींतून मिळू शकतो आणि ह्या रीतीने सत्ताधारी राष्ट्रांस आपल्या व्यापाराची व उद्योगधंद्याची घढी नीट राखता येते. फ्रान्स व हॉलंड ह्या देशास आपला हुंडणावळीचा दर बराच काळ पावेतो टिकवता येऊन चळनाचा, सुवर्णाचा आधार काढून टाकण्याची आवश्यकता भासली नाही ह्याचे तरी कारण वसाहतींचा ताबा हेच पुष्कळ अशी आहे, ह्यात सशय नाही वसाहतींचा आर्थिक व राजकीय उपयोग पाश्चात्य राष्ट्रांस नसता तर त्यांनी त्याचेविषयी इतका हव्यास का धरला असता? जोपर्यंत आंतरराष्ट्रीय स्पर्धा सत्तेच्या क्षेत्रात चालू राहिल तोंपर्यंत वसाहतींचा प्रश्न घर निर्दिष्ट केलेल्या सोप्या उपायाना सुटावयाचा नाही खरे खरे आंतरराष्ट्रीय सहकार्य होण्यासारखी सार्वत्रिक नवी मनोभूमिका तयार होईनापर्यंत वसाहतींचा झगडा असाच चालू रहाणार अशी भीति वाटते.

लक्षांत ठेवा] १९३७-३८ सालअखेर [लक्षांत ठेवा

कॉमनवेलथचे तृतीय मूल्यमापन होणार

“ जनतेच्या सहानुभूतीमुळेच “कॉमनवेलथ” ने सर्व विमा सत्थांत अग्रस्थान मिळविले आहे व त्याचद्वल आम्ही जनतेचे अत्यंत आभारी आहोत ”

श्री. आर. एन. अभ्यंकर, बी ए, एलएल बी,
मॅनेजिंग एजंट्स,
दि कॉमनवेलथ अँडुअरन्स कंपनी, लिमिटेड
११ बुधवार पेठ, पुणे नं २.

महाराष्ट्रातील प्रत्येक ठिकाणी भरपूर कमिशनवर एजंट्स नेमणे आहेत तर्गे विशेष माहिती-
करिता हेडऑफिसकडे पत्रव्यवहार करा

“ अर्थ ” ग्रन्थमाला
व्यापार, उद्योगधंदे, शेती, सह-
कार, बँकिंग इत्यादि विषयांवरील
सोपी व व्यावहारिक उपयुक्ततेची
पुस्तके.

१ बँका आणि त्यांचे व्यवहार
२ रिझर्व्ह बँक
३ व्यापारी उलाढाली
वरील प्रत्येक पुस्तक लोकमिय
झाले आहे.

किं १ रु. (ट स निराळा)
व्यवस्थापक, ‘अर्थ’ ग्रन्थमाला,
पुणे ४

माधव सोमण ब्रदर्स

पावसाळी कोट व छत्र्या : धोतरजोडी, शर्टिंग व कोटिंगचा भरपूर स्टॉक : : : : : पुणे २

स्वदेशी चळवळ यशस्वी कां होत नाही ?

लेखक:—डी आर. सुठाणे, एम. ए.

('अर्थी'तील ता. ४।८।३७ चा 'स्वदेशी व अर्थशास्त्रीय सिद्धांत' हा लेख वाचून सुचलेले विचार)

स्वदेशी चळवळीची आवश्यकता राष्ट्राच्या औद्योगिक व सांपत्तिक उन्नतीस किती आहे याबद्दल आतां दुमत असणें शक्य नाही. तसेंच अर्थशास्त्राचा स्वदेशीस आधार शोधण्याचेहि प्रयोजन उरलेले नाही कारण स्वदेशीचे महत्व समाजास पूर्णपणें पटलें आहे पण स्वदेशी चळवळ सुरू होऊन आज किती तरी काळ लोटला असता ही चळवळ व्हावी तितकी यशस्वी झाली नाही असें मात्र खेदानें म्हणावें लागतें. तेव्हां ही चळवळ हिंदुस्थानांत का पूर्ण यशस्वी होत नाही अगर झालेली नाही याची मीमांसा करणें योग्य आहे आमच्या मते ही चळवळ खालील कारणामुळे पूर्ण यशस्वी झालेली नाही.

(१) पांढरपेशा वर्गाचे पूर्ण औदासीन्य.

(२) स्वदेशी धंदेवाल्याची भाडवलशाही वृत्ति

(३) जनतेचा अविश्वास.

या तिन्ही कारणांचा क्रमशः विचार करू.

१ पांढरपेशा वर्गाचे औदासीन्य:—शेंकडा ७० लोक शेतकीवर आपल्या उपजीविकेसाठीं अवलंबून आहेत हें सर्वश्रुत आहेच ह्या शेतकरी वर्गाची किती निकृष्ट अवस्था आहे हेहि सूर्यप्रकाशाइतकेच उघड आहे यापैकी कितीतरी लोकाना एकवेळसुद्धा पोटभर अन्न मिळत नाही, मग अगभर कपडा न मिळाल्यास नवल तें काय ? अर्थातच वर्षभर ज्याना पोटभर अन्न व अंगभर कपडा मिळत नाही, त्यास स्वदेशी वस्तु खरेदी करून स्वदेशास प्रोत्साहन थावें म्हणून सांगणें म्हणजे वस्तुस्थिति डोळ्याआड करण्यासारखें आहे शिवाय जो काय कपडा अगर इतर माल सणावारी अगर लग्नप्रसर्गी या शेतकरी वर्गांत खपतो तो सर्वस्वी स्वदेशीच असतो. त्याचे कारणही अगदीं उघड आहे कारण नवीन कपडा अगर वस्तु यांची निवड करतांना ती जास्त टिकाऊ असेल तरच ते विकत घेतात आणि स्वदेशी मालच धडधाकट व टिकाऊ असतो. याखेरीज या गरजाही फारच थोड्या व प्राथमिक असतात व त्या स्वदेशी वस्तु घेऊन पुरविल्या जातात तेव्हा या वर्गांत स्वदेशीचा प्रचार करण्याचे कारणच पडत नाही.

आता या वर्गापैकीं काहीं तरुण लोकांत, तलम व मौल्यवान कापड व चैनीच्या वस्तु वापरण्याकडे अलीकडे थोडी थोडी प्रवृत्ति आढळून येते याचे कारण म्हणजे मध्यम वर्गाचे वागणें मध्यम वर्ग अगर पांढरपेशा वर्ग यांच्याच आचारविचारांचे अनुकरण खालचा वर्ग करीत असतो मध्यम वर्गाची प्रवृत्ति छानछोकीनें रहाणें, उत्तम कपडा वापरणें, फॅन्सी वस्तु खरेदी करणें, याकडे वाढत आहे. हा मध्यम वर्गसुद्धा श्रीमंत वर्गाचेच या बाबतींत अनुकरण करतो. यामुळे अमुक एक वस्तु स्वदेशी आहे अगर परदेशी आहे याची फारशी चौकशी न करतांच ती वस्तु खरेदी केली जाते उदाहरणार्थ, अलीकडे 'पारकर'चे फौटनपेनची फॅशन इतकी वाढली आहे कीं, आम्ही स्वदेशी फौटनपेन उत्तम असूनहि घेत नाही याचे कारण काय ? तर तें पेन एका श्रीमंतानें विकत घेतलेलें असते. लागलीच मध्यमवर्गांत त्या वस्तुची प्रशंसा सुरू होते. असें होत होत तिची कीर्ति समाजात चोर्हाकडे पसरते व त्या वस्तुची जाहिरात आपोआप होते आणि मालाचा उठाव होतो. अशी सामान्य जनतेची मानसिक भूमिका असते तेव्हां स्वदेशी चळवळ जर पूर्ण यशस्वी व्हावयाची असेल तर श्रीमंत व पांढरपेशा वर्गांचेच यात पुढाकार घेऊन आपल्या

गरजा स्वदेशी मालापुरत्याच मर्यादित केल्या पाहिजेत. इतकेच नव्हे तर एकादी गरजेची पण चैनीची वस्तु स्वदेशी नसेल तर ती अजिबात न घेण्याची वृत्ति ठेविली पाहिजे. एकदा का या दोन वर्गांनीं हा स्वदेशीचा धडा घालून दिला तर गरीब लोक तो खात्रीनें गिरविताना तेव्हां स्वदेशीचा प्रसार पाहिजे तो या दोन वर्गांतच पण हे वर्ग सुशिक्षित व ऐतवान असूनहि या स्वदेशी चळवळीकडे दुर्लक्ष करतात हें देशाचें दुर्दैव नव्हे काय ?

२ धंदेवाल्याची भाडवलशाही वृत्ति:—स्वदेशी वस्तु मिळाल्यात म्हणून येथेच निरनिराळ्या धंद्याची वाढ होणें आवश्यक आहे त्याप्रमाणें आज पुष्कळ स्वदेशी उद्योगधंदे लहानमोठ्या प्रमाणावर निघाले आहेत हे धंदे कित्येकांनीं स्वतःच्या भांडवलाने काढले तर कित्येकांनीं भाग काढून कपण्या उभारल्या आहेत. पण या सर्व धंद्यांचा उत्कर्ष प्रशंसनीय खात्रीनें नाही. यास अनेक कारणे आहेत, पण मुख्य कारण म्हणजे ते धंदे चालविणारांची भाडवलशाही वृत्ति. असहकारितेच्या चळवळीच्या काळात स्वदेशीच्या चळवळीस जोर होता पण जनतेच्या या आवेशाचा उपयोग वस्तु उत्तम व स्वस्त करण्याकडे न करता स्वदेशी वस्तुच्या नावावर कित्येक धंदेवाल्यांनीं खूपच फायदा मिळविला. स्वदेशी वस्तुस जबर किंमत द्यावी लागणारच, पण त्यासहि मर्यादा आहे. हिंदी जनतेचें दारिद्र्य जगप्रसिद्ध आहे. म्हणून स्वदेशी वस्तुस सदासर्वकाळ, परदेशी वस्तुपेक्षा हलकी असूनही जबर किंमत देणें हिंदी जनतेस शक्य नाही म्हणून स्वदेशीवद्दल वाटणाऱ्या कळकळीचा उपयोग स्वदेशीची चळवळ टिकविण्याकडे या धंदेवाल्यांनीं केला पाहिजे, पण तसा प्रयत्न झालेला दिसत नाही.

ह्या संबंधातील उदाहरणें येथें देण्याचें कारण नाही; तीं वाचकांच्या चांगलीं परिचयाचीच आहेत जबर फायदा मिळविण्याचा हेतू न धरतां माल चोख, टिकाऊ व स्वस्त निघेल इकडे अधिक लक्ष कारखानदारानीं पुरवावयास नको काय ? तसेंच कित्येक देशी धंद्याच्या कपण्याचा खर्च पाहतां व त्यातील व्यवस्थापक व इतर अधिकारी वर्गाचे पगार पाहतां त्या कपण्याविषयी आदर वाढत नाही. कित्येक कपण्यात मॅनेजिंग एजन्सीची पद्धति आहे, ती तर जास्तच गर्हणीय आहे. हिंदी गरीब लोकांस हलक्या पण महाग देशी वस्तु विकून देशी धंदेवाल्यास भरभक्कम पगार घेण्याचा काय हक्क आहे ? अशा प्रकारच्या स्वदेशी कारखान्यांतील भांडवलशाही वृत्ति नष्ट झाल्याखेरीज लोकांच्या स्वदेशीच्या भावनेचें चीज होणार नाही.

३ जनतेचा अविश्वास:—वरील दुसऱ्या कारणामुळे जनतेक आपल्या उद्योगधंद्याबद्दल अविश्वास उत्पन्न होऊ लागला आहे. कारण, हिंदी जनतेनें गेल्या स्वदेशीच्या चळवळीच्या वेळीं कुवतीबाहेर त्याग केला आहे. आतां तीस त्याग करण्याची कुवत नाही, आणि विशेषतः जेव्हा या त्यागाचा फायदा कारखानेवाले स्वतः श्रमिंत गवर होण्याकडे करतात अशा वेळीं तरी तसा त्याग करावयास जनतेस भाग पाडणें सयुक्तिक दिसत नाही. थोडक्यांत, जोपर्यंत कारखानेवाल्यात स्वदेशीचे सरें राष्ट्रीय तत्व उतरलेलें नाही व प्रामाणिकपणाहि आढळत नाही तोपर्यंत या गरीब हिंदी जनतेनें स्वदेशी महाग माल का खरेदी करावा ? कोणी यावर असा आक्षेप घेतिल कीं, स्वदेशी कारखानेवाल्यांना जर हा फायदा मिळाला नाही तर परदेशी - कारखानेवाल्यांना सहजच मिळणार आहे. पण या बाबतीत जनता आतां जागृत होत आहे. तशी जाणीव जनतेत नसेल तर स्वदेशी मालहि घेऊं नका व परदेशीस स्पर्श करू-नका असाच प्रचार करण्याची पाळी यावयाची ! महात्मा गांधींच्या मताप्रमाणें या आर्थिक विकट कालांत आपल्या गरजा वाढविण्यापेक्षा त्या शक्य तों कमी कराव्यात हेंच ध्येय डोळ्यापुढें या दुरिंद्री हिंदुस्थाननें ठेविलें पाहिजे. तेव्हां ही स्वदेशी चळवळ जर पूर्णांशानें यशस्वी व्हावयास पाहिजे असेल तर वरील तिन्ही दोष नष्ट केले पाहिजेत.

बँकर व खातेदार ह्यांचे परस्पर संबंध

ब्रिटिश कोर्टातील एक निवाडा

लंडन येथील कार्पेटर्स कंपनीचा काही व्यवहार एका व्यवस्थापक मंडळाचे देखरेखीखाली बँकबरो नामक कारकुनाकरवी करण्यात येत असे बँकबरो हा कंपनीकडे अनेक वर्षे नोकरीस असल्याने त्याचेवर विश्वास ठेवण्यांत कंपनीचे अधिकार्यास घास्ती वाटत नसे कंपनीस पुरविलेल्या मालाचे यादीवर तो व्यवस्थित दाखल झाला असल्याविषयी नोंद करून व त्याच्या किंमतीच्या चेकवर कंपनीच्या अधिकार्याची सही घेऊन कारकून विले भागवीत असे. कित्येक प्रसंगी माल दाखल झाला नसताहि तो खोटी विले तयार करून अधिकार्याकडे पाठवी व त्याच्या किंमतीचे चेक मिळवी आणि ह्या सर्व चेकावर बनावट सहा स्वतः करून अगर मिळवून, त्याचे पैसे तो बँकेमधील आपल्या स्वतःचे खात्यावर भरित असे कार्पेटर्स कंपनीचे व बँकबरोचे खाते एकाच बँकेत होते, ही गोष्ट ध्यानात ठेवली पाहिजे. सुमारे १५ वर्षे ही फसवणूक चालू होती वरील गोष्ट उघडकीस आल्यानंतर झालेल्या नुकसानीस बँक जबाबदार आहे किंवा नाही, असा प्रश्न उपस्थित झाला

खातेदार त्याने भरणा केलेल्या चेकचा सरा मालक असल्याविषयी बँकेने विशेष चौकशी करण्याचे कारण नाही, असा कायदा आहे तो चेक खातेदाराच्याच मालकीचा आहे, अशी बँकेची खात्री पटली, म्हणजे झाले मात्र, त्यात निष्काळ जीपणा होता कामा नये, असा दंडक आहे. वरील उदाहरणात, बँकेने कार्पेटर्स कंपनीच्याच नोकराचे खात्यात कंपनीने दुसऱ्याचे नावावर काढलेले चेक विनाचौकशी भरले व त्यात बँकेचा निष्काळजीपणा दिसून आला, ह्या कारणाने कायद्यातील वरील सवलतीचा तिला फायदा देता येत नाही असा कोर्टाने निकाल दिला

ह्यावर बँकेने बचावाचा दुसरा मार्ग स्वीकारला कंपनीच्या चेकचे पैसे देताना, चेकवरील सहा बनावट आहेत हे बँकेस तिच्या रोजच्या नेहमीच्या व्यवहारांत आढळून आले नाही, तर त्याकरिता बँक जबाबदार नाही, असे तिच्यातर्फे सांगण्यात आले. निष्काळजीपणा सिद्ध झाल्यानंतर हा बचाव टिकणे शक्य नाही, असा मुद्दा वादीतर्फे पुढे आला. तथापि, तो कोर्टास ग्राह्य न होऊन निकाल बँकेतर्फे झाला.

“रोजच्या व्यवहारापेक्षा काही निराळे वागणे म्हणजेच निष्काळजीपणा होय” असे मत कायदेपंडित इतके दिवस देत आले होते वर उल्लेखिलेल्या निवाड्यापेक्षा हेच मत ग्राह्य आहे, असा ग्रेट ब्रिशनमधील व्यापारी मंडळीचा व कायदेपंडिताचा समज आहे. तथापि, हा निकाल वरिष्ठ कोर्ट फिरीपर्यंत कायमच समजला जाईल बँकिंगच्या व्यवहारात घेणे जरूर असलेली दक्षता व त्यांतील सूक्ष्म भेदाभेद, हे स्पष्ट करण्याकरिताच वरील माहिती येथे दिली आहे.

झारापकर टेलरिंग कॉलेजला प्रदर्शनांत सुवर्णपदक

पुणे येथे चालू वर्षी लॉर्ड रे इन्स्ट्रियल म्युझियमतर्फे भरलेल्या पुणे औद्योगिक प्रदर्शनांत येथील सुप्रसिद्ध झारापकर टेलरिंग कॉलेजला प्रदर्शन कमिटीकडून कॉलेजमधील उत्कृष्ट शिक्षणाबद्दल फर्स्टक्लासचे सर्टिफिकेट व एक सुवर्णपदक देण्यांत आले आहे

आवश्यकता है

वेर्वा इक वेचने के लिये हरएक शहरमें कनवेसरो की आवश्यकता है वेतन अकोडिंग दू सेल्स मिलेगी ट्राविलिंग व फूडिंग अलाऊस भी मिलेगा नियम बहुत सगल हैं (नियमों के लिये एक आना का टिकट अवश्य भेजें)

—मैनेजिंग डाइरेक्टर साहब—

दी इक्स मैनुफेक्चरिंग कंपनी लि.

(स्थापित १९१६) अमीनाबादपार्क-लखनऊ

S. B. JOSHI & Co.

ENGINEERS & CONTRACTORS

41 A, Bruce Street,
Bombay716 Sadashiv Peth,
Poona City

स्त्रियांचा आजार

म्हणजे मुख्यत विटाळदोष आणि गर्भाशयांत विघाड होणे होय आमचे औषध आर्टोमिक्स (आर्तवदोषारि) एका निष्णात स्त्रीरोग-चिकित्सकाचे पाठावरून तयार केलेले असून ५० वर्षांच्या अनुभवाने स्त्रियांच्या सर्व गुण रोगांवर अप्रतिम गुणदायक ठरलेले आहे. पुष्णी, विटाळ नसणे, थोडा अथवा कष्टदायक होणे, ओटीपोटांत कळा मारणे, भकाली गर्भपान, ज्वर, कडकी, डोके दुसणे, शोचास साफ न होणे इत्यादि विटाळदोष नाहीसे करून गर्भाशय निरोगी करण्याचा इतका गुण या आर्टोमिक्समध्ये असल्यामुळे वैद्य व डॉक्टर मोठ्या प्रमाणावर वापरित आहेत गुणांमध्ये याची बरोबरी बाजारातील इतर औषधे करू शकत नाहीत. किंमत बाटलीस रु. २. ट. स. १२ आणि निराळा एकदम तीन बाटल्या मागविणारांस टपालसुब माफ

ह्दिस्थान, ब्रह्मदेश, व सिलोनसाठी मुख्य विक्रेते —

धी इंडो फॉरिन एजन्सीज (डिपार्टमेंट नं. ६)

२५५/७ पेंडसे चाळ, सदाशिव पेठ, पुणे शहर

डॉ. जोशी म्हणजे जी. जी. ब्रदर्सची मलमें—

त्वचा रोगांवर अत्यंत लवकर गुण देतात
इसनास १॥६. गरिबास फुकट १८९ सदाशिव, पुणे.

मुंबई इलाख्यातील कारखाने

गेल्या वर्षाच्या अहवालांतील कांहीं माहिती

(१) गेल्या वर्षी मुंबई इलाख्यात १८७९ कारखाने चालू होते व त्यांतील मजुरांची संख्या ३,९१,७७१ इतकी होती.

(२) ६२,६५२ स्त्रिया कारखान्यांतून कामावर होत्या, त्यापैकी २३,९९० स्त्रियास एकट्या मुंबई शहरांतच काम लागले होते मुलांची संख्या ९२२ भरली, त्यांतील बहुतेक सर्व मुंबई बाहेरील कारखान्यांत कामावर होती

(३) अहमदाबाद शहरांतील कारखाने ज्या गतीने वाढत आहेत, त्या गतीने आरोग्यरक्षणाच्या सोयीत सुधारणा होत नाही. गिरण्यांत टाकाऊ खराब माल व कचरा आणि सांडपाणी ह्यांची वासलात लावण्याची चांगलीशी सोय नाही.

(४) सर्व कारखान्यांत मिळून ७,०४२ अपघात झाले, त्यापैकी १,६८० अपघातात जबर दुखापती झाल्या.

(५) गिरण्यांचे आवारात स्त्री-कामगारांचीं मुलें सभाळण्याची व्यवस्था कित्येक ठिकाणीं करण्यात आली असली, तरी त्यांचा फायदा घेण्यांत आलेला दिसत नाही मुंबई शहरांतील स्त्री-कामगारांमध्ये विधवांचें प्रमाण फार मोठें आहे.

(६) बॉम्बे मॅटर्निटी बेनिफिट अॅक्टानुसारली बाळतपणाकरितां रजा घेणाऱ्या स्त्रियास १,०३,९३१ रुपये मिळाले, म्हणजे प्रत्येकी सरासरी मुंबईत २५ रु. १४ आ. ९ पै व अहमदाबादमध्ये २५ रु ९ आ. ६ पै अशी पडली

वेड्यांची व्यवस्था

रस्त्यात एसादा वेडा विचित्र लीला करित असतां त्या पहाण्यांत लोकांस सामान्यतः गंमत-वाटते. कैदी व वेडे ह्यांच्या बाबतीत जनतेची वागणूक सर्वच देशांमध्ये तुच्छतेची व क्रूरतेची असे. अलीकडे ह्या प्रवृत्तीत सुधारणा झाली असून वेड्यांची विशेष काळजी घेतली जाण्याची व्यवस्था सरकारी व सार्वजनिक संस्थांमध्ये करण्यात येते. दीडशें वर्षांमागे इंग्लंडमध्ये वेड्याची मजा पहाण्यास तिकिट लावण्यांत येऊन ही एक उत्पन्नाची नाव होत असे. त्यांचे रहाण्याचे क्खाण्यापिण्याचे हाल होत असत. अलीकडे इस्पितळांत वेड्यास सौम्य रीतीने वागण्यात येत आणि त्याची प्रकृति व मानसिक स्थिति ह्याची चांगली काळजी घेतली जाते. उघड्या हजेरीत व बैठे खेळ, वाचनाचे व वादविवादाचे कार्यक्रम, इत्यादि बाबींचा त्यांच्या दिनचर्येत अतर्भाव करण्यांत आलेला आहे. वेड्यांच्या प्रत्येक संस्थेत फिरता ग्रथसंग्रहहि असतो.

हिंदी पोस्ट खात्याचा सांवत्सरिक उत्सव

१८३७ साली पास झालेल्या पोस्ट ऑफिस अॅक्टाने, हिंडुस्थानांतील टपाल वहातुकीचा एकमेवाद्वितीय अधिकार ईस्ट इंडिया कंपनीस दिला. ह्या गोष्टीस चालू महिन्यात १०० वर्षे पूर्ण होतात, त्या निमित्ताने पोस्टाची सास तिकिटें काढण्याचा पोस्ट खात्याचा विचार आहे. हिंदी पोस्ट सातें आपला व्याप हळुहळु वाढवीत आले १८७७ सालीं बग्या व व्हीप्या स्वीकारण्यास पोस्टानें सुरवात केली. १८८८ सालीं विमा उतरलेले जिन्नसहि पोस्ट सातें वाहू लागले. १८८० सालीं मनीऑर्डरी आल्या व १८८५ सालीं सेव्हिग्न बँकेच्या व्यवहारास प्रारंभ झाला. ह्याखेरीज अनेक आनुषंगिक कामें पोस्ट सातें करीत आले आहे व आतां तर पोस्टाचे व्यवहार फारच वाढले आहेत.

दि बँक ऑफ महाराष्ट्र लि.

अधिकृत भांडवल १०,००,०००

विक्रीस काढलेलें भांडवल ५,००,०००

खपलेलें भांडवल २,१८,६००

वसूल झालेलें भांडवल १,०८,५९०

सर्व प्रकारचे बँकिंगचे व्यवहार केले जातात. सेव्हिग्न खात्यावर चेक्स काढता येतात. या बँकेवरील चक मुंबईला सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया लि मार्फत कमिशन शिवाय वसूल केले जातात. बँकेचे नियम, व्याजाचे दर व शेअर-वढल बँकेकडे चौकशी करावी

काकाकुवा मॅन्शन, लक्ष्मीरोड, पुणे २.

M. V. GOKHALE,
मॅनेजर.

१२ वर्षे पुण्यांत लोकादरास पात्र झालेले

★ महिंद्रकर ब्रदर्स ★

यांचे येथे आपले कपड्यांची खरेदी करा अगर करवून घ्या.

बुधवार चौक, पुणे

निवडक बाजारभाव

बँक रेट (२० नोव्हेंबर, १९३५ पासून)	१३%
सरकारी कर्जरोखे			
५% करमाफ लोन (१९२५-५५)	१२०-६
५% (१९३९-४४) लोन	१०५-१४
४% १९२३	१०८-६
३ ३/४% धिनमुदत	९७-१२ ३/४
३ ३/४% १९२७-५०	१०६-१४
२ ३/४% १९२८-५२	१००-१०
निमसरकारी रोखे			
४% पोर्ट ट्रस्ट (विगर गॅरंटी व लांब मुदत)	१०९-८
४% मुंबई म्युनिसिपल (लांब मुदत)	१०९-०
४% मुंबई सिटी इन्व्हेस्ट ट्रस्ट बॉण्ड (७० वर्षे मुदत)	१०९-०
४% म्हेसूर कर्ज (१९५३-६३)	१११-८
५% म्हेसूर कर्ज (१९५५)	१२३-०

मंडळ्यांचे भाग

(कंसातील पहिला आकडा भागाची दर्शनी किंमत, दुसरा आकडा स्वसूल झालेले भाडविल व कंसांतरचा आकडा वार्षिक डिव्हिडंड दर्शवितो)

बँका			
बँक ऑफ इंडिया (१००-५०) १०%	१२५-८
बँक ऑफ बरोडा (१००-५०) १०%	११७-०
सेंट्रल बँक ऑफ इंडिया (५०-२५) ६%	३१-१२
इंपीरिअल बँक (५०) १२%	१५४-०
बॉम्बे प्रॉ. को. बँक (५०) ५%	६१-०
रिझर्व्ह बँक (१००) ३ ३/४%	१२८-१२
रेल्वेज			
दौंड-बारामती (१००) ४ ३/४%	१०३-०
पाचोरा-जामनेर (१००) ४ ३/४%	९५-०
अहमदाबाद प्रांतज (५००) १०% व ६ रु ४ आ. बोनस	९६२-८
तापी व्हॅली (५००) ७ ३/४%	७७७-८
वीज			
बाबे ट्रेन्चे ऑर्डि (५०) १०%	१२२-८
कराची (१००) ९%	२६५-०
पुणे इलेक्ट्रिक (१००) ९%	३५२-१४
टाटा पॉवर ऑर्डि (१०००) ५ ३/४%	१२१८-१२
आंध्र व्हॅली ऑर्डि (१०००) ७ ३/४%	१६८७-८
इतर			
बेलापूर शहर (५०) ८ रु	१७४-६
इन्व्हेस्टमेंट ट्रस्ट (१००-५०) २ रु.	५०-०
शिंघा स्टीम (१५) १ रु.	२९-१३
न्यू इंडिया विमा (७५-१५) १ रु ४ आ.	४४-१४
ओरिएंटल विमा (२००) १२५ रु ७५ रु बोनस	४,१००-०
टाटा आयर्न प. प्रे (१५०) ६%	१९६-१४
टाटा आयर्न दु. प्रे (२००) १५ रु. २ आ.	१७१-०
टाटा आयर्न ऑर्डि (७५) १० रु.	३४८-०
टाटा आयर्न डिफंड (३०) ३६ रु ३ आ. ६ प्रे	१६१०-०
सोने-चांदी-साखर			
सोने (मिंट) प्रत्येक तोळ्यास	३४-८ ३/४
चांदी (मिंट) प्रत्येक १०० तोळ्यास	५१-११
साखर जावा (तयार) प्रत्येक हट्टेडवेटास	१५-८
” केसर प्रत्येक मणास	१०-१३
” सरया प्रत्येक मणास	१०-८

स्पेशल स्टॉक ट्रीटमेंट
पांढरें-सख किंमत १। रु.

मलशुद्धी टॅब्लेट्स किं. ८ आ.

या दोन औषधांच्या मदतीने पोटातील सर्व विकार सात्राने बरे करता येतात अपचन, आम्लपित्त, पोटादुखी, पोटा फुगणे, कर्पट ढेंकर येणे, छातीतील जळजळणे, भोवळ वाटणे अन्नावरची इच्छा नष्ट होणे, शोष समाधानकारक न येणे वगैरे विकारावर हा इलाज रामबाण गणला गेला आहे.

डॉ. बी. आर. गुणे
गुणे १.

नादारीच्या अर्जांच्या चौकशीच्या तारखेची धनकोस

नोटीस

कलम १९, नमुना नंबर ४.

पुणे येथील फर्स्ट हास सबजज यांचे कोर्टात मुक्काम पुणे येथे

नि. नादारी अर्ज न ७७, सन १९३७ पैकी चापूजी रामजी गायकवाड, महार, वय ३५, रा. पुणे यांचे बाबतीत.

विरुद्ध

मुलाजी वाझाशी आणि कं. वगैरे ६, जाब देणार धनको.

ज्याअर्थी सदर अर्जदार रिणको याने, प्राव्हिन्शियल नादारीचा आवट (सन १९२० चा ५ वा) याअन्वये आपणास नादार ठरविण्याविषयी या कोर्टास तारीख २० माहे ७ सन १९३७ या तारखेची अर्जी सादर केलेली आहे व सदरी सांगितलेल्या रिणकोने फेल केलेल्या धनकोच्या यादीत तुमचे नाव आहे, त्याअर्थी तुम्हास यावरून नोटीस देण्यात येत आहे की, सदरी सांगितलेल्या अर्जांच्या चौकशीसाठी व रिणकोची जवानी घेण्यासाठी या कोर्टाने तारीख १ माहे ९ सन १९३७ ही तारीख नेमली आहे. सदर प्रकरणात तुमच्या वतीने कांही सागाव्याची तुमची इच्छा असल्यास, तुम्ही जातीने, किंवा योग्य रीतीने माहिती दिलेल्या घुंढरच्या द्वारे, हजर राहावे.

तसेच तुम्हास अशीही नोटीस देण्यात येत आहे की, निर्दिष्ट केलेल्या तारखेस किंवा तिच्यापूर्वी बजावणीसाठी पचा लिहून देण्यात तुम्ही कसूर केल्यास तुमच्या बचावाकडे लक्ष देण्यात येणार नाही.

आज तारीख २० माहे ८ सन १९३७.

S. S. Joglekar,
क्लर्क ऑफ दि कोर्ट

UNEMPLOYMENT
NO MORE.

अखिल हिंदुस्थानांत पहिल्या
प्रतीचें सरकारमान्य
झारापकर टेलरिंग
कॉलेज
आप्पा बळवंत चौक, पुणे २
[माहितीपत्रक मागवा]

आपले पैसे खर्च झाल्याचा योग्य मोबदला
मिठाई शास्त्रज्ञ तुळजाराम मोदी याचे
देशी बनारसी साखरेच्या मिठाईचे दुकान
रत्नागिरीच्या हूपस आंब्याची शक्तिवर्धक आंबा बफी
आगाऊ ऑर्डर दिल्यास हजारों रुपयाची मिठाई पुर्वू शक.
तुळजाराम मोदी, मुख्य कारखाना, मोती चौक, सातारा

दि नागपूर पायोनियर इन्शुरन्स कं. लि.

हेड ऑफिस : : : : : नागपूर

त्रैवार्षिक बोनस
हयातीतील विम्यास ३६ रु.
हयातीनंतरच्या विम्यास ४५ रु.

वार्षिक हप्त्यावर
२ १/२ टक्के
सूट

विम्याचे पैसे त्वरीत देण्याचें
कंपनीचें वैशिष्ट्य

फायदेशीर अटीवर काम करण्यास
बचनदार व उत्साही एजंटस पाहिजेत.
समक्ष भेटा अगर अर्ज करा.—

काटकसरीची व्यवस्था
व
भरभक्कम लाइफ फंडस

ब्रँच मॅनेजर,
साठे विल्डिंग, लक्ष्मी रोड, पुणे.

दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनी, लिमिटेड. रे पेपर मिल, मुंबवा, पुणे. पदमजी पेपर मिल, मुंबई.

पूर्वी आम्हास लागणारा सर्व कागद आम्ही आपल्या देशांतच तयार करीत होतो, आणि
महाराष्ट्रातील कागदाचा धडा सुप्रसिद्ध होता.

सध्यांच्या यांत्रिक युगांत, कागदाचे प्रकार आणि त्यांस असलेली मागणी विलक्षण वाढली असतां
आम्हीं पूर्ण स्वदेशी कागदच कां वापरूं नये आणि आम्हास सर्व स्वदेशी कागद का पुरवतां येऊं नये!

ह्या प्रश्नांस, दि डेक्कन पेपर मिल्स कंपनीनें, अनेक प्रकारांचा व प्रतींचा कागद आपल्या
कार्यक्षम कारखान्यांत तयार करून समाधानकारक उत्तर दिलें आहे.

तुम्हांस कसलाहि कागद पाहिजे असो, त्यासंबंधानें खालील पत्त्यावर
चौकशी करून तो कागद घ्या.

८१५-१६ भवानी पेठ, पुणे.

अहमदाबाद हाऊस, बॅलर्ड एस्टेट, मुंबई.

हे पत्र पुणे, पेठ मांडुडा घ. नं. ९१५११ आर्यभूषण छापखान्यांत रा अनंत विनायक पटवर्धन यांनी छापिलें, व
रा. श्रीपाद वामन काळे, बी. ए., यांनी 'दुर्गाधवास,' मांडुडा, घ. नं. ९२७१३, पुणे शहर, येथें प्रसिद्ध केले.